

בדברי הריטב"א להלן (כח): מבואר שמחלוקת ר' יאשיה ור' יונתן שייכת גם בלשון בני אדם, כשנשבע 'שלא אוכל תאנים וענבים' האם משמע שניהם כאחד או כל אחד בנפרד.

ואולם יתכן שדוקא בשבועה כן הוא, שדעתו של הנשבע כפי משמעות הלשון שאומר אילו אותו ביטוי היה כתוב בתורה (וכסברת המשל"מ בענין 'אכילה', שאע"פ שבלשון בני אדם 'אכילה' כל דהו משמע, דעתם של הנשבעים על 'אכילה' של תורה. וכן הרחיב סברא זו בשו"ת אבני נזר בכ"מ), אבל בשאר ענינים נראה שלשון בני אדם אינה תלויה במחלוקת ר' יאשיה ור' יונתן.

'הא תו למה לי? הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא'. פירוש, השמיענו התנא ממשנה יתירה שזה שאמר 'אינו חייב אלא אחת' בדוקא הוא, חיוב אין אבל שבועה מיהא יש (עפ"י ר"י בן מגאש).

'...שאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה'. כבר דנו האחרונים אם דוקא בהתרת חכם כן הוא הדין, לפי שעוקר את הגדר מעיקרו [וכמו שיש לדייק מלשון רש"י כח. רע"א וכן בפירוש הר"י מלוגיל], או גם בהפרת בעל או אב שאינה אלא מכאן ולהבא. וע' ש"ך יו"ד רלח, כו בשם מהר"ם מינץ; הגהות רעק"א שם; שו"ת בית הלוי ח"א מד; שו"ת אור לציון יו"ד ה; חרושים ובאורים.

– אם אמר 'שבועה שלא אוכל' ואח"כ 'שבועה שלא אוכלנה' ונשאל על הראשונה – יש לשמוע מדברי תוס' הרא"ש (להלן כט): שאסור אף בכזית, כי זה שאמר רבא ש'שלא אוכלנה' כולה משמע, זה דוקא כשלא אמר קודם לכן 'שלא אוכל', אלא היה הכרח לפניו ואמר עליה 'שלא אוכלנה', אבל אם אמר קודם לכן 'שלא אוכל' – דעתו ב'שלא אוכלנה' כענין השבועה הראשונה.

דף כח

'איבעית אימא שלא אוכל, מיגו דמהניא ליה שאלה אכזית בתרא, מהניא ליה שאלה נמי אכזית קמא'. ודוקא כשנשאר כזית, אבל פחות מכזית – אין נשאל. ואף על פי שכתבו הראשונים (ע' בריש פרקין) שכשם שבכל איסורי אכילה חצי שיעור אסור מן התורה, כך גם בשבועה, ואם כן מדוע לא יישאל להתיר לו איסורו של חצי-כזית שנשאר –

יש לומר שאיסור זה של חצי שיעור בשבועה – שונה, שהרי מצד עצם חלות השבועה אינו אסור אלא על כזית, אבל פחות הרי לא נשבע עליו, אלא שבכל זאת הדבר אסור משום סברת 'חזי לאצטרופי' לכזית (כדאמרינן ביזמא רפ"ח), ואם כן כל שאין שייך להצטרף לשיעור, כגון כאן שלא נותר אלא פחות מכזית מהככר – מותר לגמרי, ואפילו איסור דרבנן אין בו (עפ"י שו"ת רעק"א קנד, ואחרונים).

ויש מפרשים שכיון שאיסור חצי שיעור אינו מצד האדם הנשבע שהרי לא נשבע לאסור אלא שיעור שלם, אלא שממילא התורה אסרה איסור משהו, הלכך אין שייך באיסור זה דין שאלה (עפ"י תשובת אבני מילואים יד; אבי עזרי (חמישאה) שבועות ד, א).

'אי שייך כזית חשיב לאיתשולי עליה, ואי לא – לא חשיב לאיתשולי עליה'. הרמב"ן פירש (וכן הסכים הריטב"א ועוד) שכשאכלה ושייר פחות מכזית, כיון שכבר עבר על שבועתו [אע"פ שלא אכל כולה, – שאין לך אדם שאינו משייר פירוורים מפתו. וכן היא שיטת התוס' ושאר ראשונים. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד רלח), ויש חולקים. כן נראה לכאורה מריהטת לשון רש"י, וע' גם במאירי. וכן נקט לעיקר בספר תורת חיים כאן, והביאו הש"ך שם סק"ג] לפיכך אי אפשר להשאל, אבל בששייר כזית שעדיין לא עבר – נשאל.

ולפי דעה זו נראה שאם שייר כזית ואבד מקצתו – נשאל, שהרי לא עבר. וכן מבואר בתוס' (בר"ה א) שבפעם גם פחות מכזית דבר חשוב הוא להשאל אלא עיקר הטעם הוא כיון שכבר עבר. ויש להסתפק כשאכלה ושייר פחות מכזית שכבר עבר, האם עתה מותר לו לאכול הפירורים שהרי כבר עבר על שבועתו, או שמא אסור כי מכל מקום במעשה זה ממשיך לעבור. ואם כהצד האחרון, יש לשאול מדוע אינו נשאל כדי להתיר לו לאכול הפחות-מכזית, והרי התוס' כתבו שבפעם אין סברא שפחות מכזית אינו חשוב מצד עצמו שהרי פשוט שניתן להשאל על שבועה שלא יאכל כלשהו. וצריך לומר כיון שעיקר שאלתו באה להתיר מה שעבר ולא משום הפירורים. עוד יש לומר לפי שאין באותו שיעור מלקות לכן אינו חשוב להשאל עליו. וזו כוונת התוס' שהוכיחו שעבר כבר, שאם עדיין לא עבר עד שיאכל כולו ממש מדוע אין נשאלים על פחות מכזית הרי חשוב הוא ללקות עליו. וכהסבר זה נראה שהבין בדבריהם בשו"ת אבני נזר (יו"ד שא, ג-ד).

'אמימר אמר: אפילו אכלה כולה – נשאל עליה, אי בשוגג – מחוסר קרבן, אי במזיד – מחוסר מלקות...'. פסקו הפוסקים כאמימר (ראשונים; יו"ד רלח).

וכתב הרא"ש (יז) שהוא הדין כשעבר במזיד ללא התראה – נשאל עליה, שאף על פי שאינו מביא קרבן ואינו לוקה – עונש מלקות עכ"פ, יש. והוא הדין בזמן הזה – לדבריו, נשאל גם לאחר שעבר (וכן משמע שנקט להלכה בשו"ת אבני נזר יו"ד שח, א).

ואולם יש שחלקו על כך וכתבו שאם לא התרו בו כשעבר, וכן בזמן הזה – שוב אין נשאלים לאחר שעבר שהרי כבר אין נפקותא מעשית (כן כתב המאירי. וכן צידד מדנפשיה בשו"ת שער אפרים עב, וכן כתב בדגול מרבבה יו"ד רלח. וכן הובא באחיעזר ח"ב יד, א. ושם הן כשהכרח ששבע עליו נתערב בככרות התר, אם נשאלין עליו, ונפ"מ שייחשב דבר שיש לו מתירין. וקדמו האחרונים להעיר בזה – במנחת חינוך רפד, טו; בית הלוי ח"ג ל ועוד. וכבר הראה בשער המלך (שבועות ו, יח) שהדברים מפורשים בספר תמים דעים להראב"ד. ע"ש באריכות שנשא ונתן בענין זה בשיטות הראשונים. וע"ע בחדושי הגר"ר בענגיס ח"א ט).

'נזירות קא רמית, מי גרם לשניה שלא תחול ראשונה, ואינה'. רש"י מפרש, כיון שמתחרט על הראשונה ובא לישאל עליה הרי רוצה שהמנין שמנה יעלה לשניה ונמצאת הראשונה קיימת באותה שעה, הלכך החכם מתירה.

יש מקשים הלא ההתרה עוקרת הנדר ולא החרטה, א"כ קודם התרתו עדיין לא יוכל מניינו לעלות לשניה וא"כ הלא עתה אין הראשונה קיימת (כן הקשה בתורא"ש). וצריך לומר שהואיל ומניינו ראוי בעצם לנזירות האחרונה כמו לראשונה – נידון כאילו מונה אותה לשנים, וכאילו הנזירות הראשונה קיימת והיה מניינו לשניה הוא נידון – שהרי הם חלים ביחד (עפ"י ריטב"א).

ויש מפרשים שהואיל והראשונה היא המעכבת את השניה מלחול, הרי כחה עדיין קיים למנוע מנין השניה, הלכך לא עברה לגמרי ויכול החכם להתירה (תורא"ש), או בסגנון זה: הואיל ואלמלא הראשונה היתה ראויה השניה לחול בזמן מנין הראשונה, הרי רואים אותן כנזירות אחת שעדיין לא נשלמה. [ולפי זה מילת 'ואינה' אינה נצרכת לכאן, אלא ניתוספה כאן ליתן טעם מדוע עלתה שניה בראשונה] (מאירי. וע"ע בר"י בן מגאש ובתורא"ש בשמו).

'אמר רבא: שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו... שתיהן במזיד... מיחייב'. אף על פי שבשאר מקומות כשאדם מתנה בלשון 'אם' ולא אסר הדבר ב'מעכשיו' – אין האיסור חל אלא לאחר שנתקיים התנאי, ואם כן מדוע כשאוכל האיסור ואח"כ אוכל התנאי חייב הלא אין האיסור מתחיל אלא לאחר קיום התנאי?'

יש לחלק שאין אומרים כן אלא כשהאיסור שאסר נמשך קודם התנאי ולאחריו, כגון 'קונם פירות אלו עלי אם ארחץ' (נדרים ע"ט), אזי אומרים שנתכוין לאסור רק הפירות שלאחר הרחיצה, אבל כגון זה שנשבע על דבר אחד, אם תאמר שלא נאסר אלא לאחר קיום התנאי, נמצא שיהא אפשר שיתקיים תנאו ולא יחול הנדר כלל, ועל כן אומדים דעתו שכוונתו היתה שכל זמן שיתקיים תנאו, ואפילו בסוף – יחול נדרו (ר"ן).

א. ע' אבני נזר יו"ד רצב, כד שהוציא מדברי הר"ן הללו שבאומדנא כל דהו מפרשים שכוונתו לאסור מעכשיו. וע"ע בשו"ת בית זבול ח"ב לה"ג.

ב. בחדושי בית מאיר הקשה גם הוא כקושית הר"ן (ולא הביאו) ונשאר בצ"ע. וכתב שלפום ריהטא נראה שלגרסת הרמב"ם ניהא. ולא הבנתי הלא הרמב"ם כתב מפורש (ד, יז) ששתיהן במזיד חייב, גם כשאכל האיסור ראשונה והתנאי לאחרונה.

ואכל את הראשונה בשוגג והשניה במזיד. כלומר בידוע וזוכר, אבל אין הכוונה לומר שאסור לו לאכול השניה, שכיון שבאכילת הראשונה היה שכוח – לא חלה השבועה, ומותר לאכול השניה (כ"מ ברש"י. וכ"כ הרמב"ן והר"ן).

(ע"ב) 'ע"פא תני שבועות בי רבה, פגע ביה אבימי אחוה, אמר ליה: שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי מהו, אמר ליה: אינו חייב אלא אחת. אמר לו: אישתבשת, הרי יצאה שבועה לשקר'. וע"פא סבר שהשבועה השניה שבועת שוא היא, מאחר וכבר נשבע, הלכך יצאה מכלל שבועות ביטוי ואינו חייב עליה קרבן (עפ"י אבי עזרי (קמא) שבועות ד, ט. אך בריטב"א ל"מ כן).

דף כט

ואכל תאנים והפריש קרבן ואחר כך אכל ענבים לחודייהו – הוא להו ענבים חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב קרבן. והחידוש הוא שאף על פי שהפרשת הקרבן באה על השבועה האחרת, אעפ"כ היא מחלקת בין תאנים וענבים של שבועה ראשונה (עפ"י הריטב"א. וע' גליונות קהלות יעקב). ואפילו אכל הענבים בהעלם אחד עם התאנים ולא היתה ידיעה מחלקת (תוס' הרא"ש).

'איזו היא שבועת שוא – נשבע לשנות את הידוע לאדם... והוא שניכר לג' בני אדם. והוא הדין הנשבע על עמוד של אבן שהוא של אבן – אמרו בירושלמי (ג, ח) שהיא שבועת שוא. וכן כתב הרמב"ם (שבועות ה, כב. וגם על זה כתב שרק אם ידוע לשלשה בני אדם).

'אביי אמר: תני שבועה שראיתי'. והתנא שאמר בלשון 'אם לא ראיתי' מכנה ואומר על לאו הן, כדי שלא יראה כנשבע לשנות בבית המדרש (ריטב"א. וכיו"ב מפרש הריטב"א בכמה מקומות שלשון 'תני' אינו בהכרח הגהה בלשון המשנה אלא פירוש – ע' במצוין לעיל טז).

ע' במצוין בסוטה ח שיטתם של אביי ורבה בכ"מ כעין זה, שאביי אמר 'תני... ורבה העמיד באוקימתא וכדו'.

ר'בא אמר: באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר. הראשונים עמדו